

**Sali KADRIA**

**TENSIONET MES RUSISË DHE AUSTRO-HUNGARISË PËR  
KUFIJTË VERIORË DHE VERILINDORË TË SHQIPËRISË  
GJATË KONFERENCËS SË AMBASADORËVE NË LONDËR**

**Abstrakt**

Synimi i këtij punimi është të japë një përmbledhje krahasuese të synimeve politike, strategjisë dhe taktikave diplomatike të Rusisë dhe ato të Austro-Hungarisë për çështjen e kufijve veriorë dhe verilindorë të Shqipërisë gjatë punimeve të Konferencës së Ambasadorëve në Londër. Punimi trajton në mënyrë sintetike disa çështje të rëndësishme, si: projektet e paraqitura nga Austro-Hungaria dhe Rusia për kufijtë e Shqipërisë, përmbajtja dhe hartuesit e tyre; arsyet që Rusia u fokusua më tepër në kufijtë verilindorë dhe lindorë të Shqipërisë, ndërsa Austro-Hungaria në pjesën veriperëndimore të Shqipërisë; shkaqet që fuqitë aleate të Austro-Hungarisë nuk e mbështetën sa duhet Monarkinë Danubiane në projektin e saj për Shqipërinë.

Trajtesa jonë ndalet gjithashtu në taktikën e ndjekur nga konti Berchtold për të përdorur disa territore shqiptare si monedhë shkëmbimi gjatë negociatave me rusët. Po kështu, jepen etapat e lëshimeve që bëri diplomacia austro-hungareze përballë presionit të asaj ruse në çështjen e kufijve verilindorë dhe lindorë të Shqipërisë. Në kontekstin e përplasjeve diplomatike mes Rusisë dhe Austro-Hungarisë, do të përpiqemi që të shqyrtojmë me kujdes se cila prej diplomacive u tregua më e zhdërvjellët dhe këmbëngulëse në realizimin e synimeve politike; analizimin e çështjes nëse copëtimi i rëndë i trojeve shqiptare në Konferencën e Ambasadorëve në Londër (1913) ndodhi për shkak se Austro-Hungaria nuk bëri aq sa duhej apo se nuk mund të bënte më tepër në këtë drejtim.

**Fjalë kyçe:** *Rusia, Austro-Hungaria, kufiri verior dhe verilindor i Shqipërisë, Sazonov, Berchtold, E. Grey, Mensdorff, Benckendorff.*

Konferenca e Ambasadorëve e Londrës përbën një ngjarje me ndikim në historinë moderne të shqiptarëve. Një nga çështjet më të rëndësishme që dominoi punimet e kësaj konference ishte ajo e caktimit të kufijve veriorë dhe verilindorë të Shqipërisë,<sup>1</sup> ku Rusia dhe Austro-Hungaria shfaqën qëndrime diametralisht të kundërta. Nga pikëpamja strategjike, diplomacia austro-hungareze mendonte se ajo nuk duhej të hynte në diskutime për kufirin lindor, pa marrë zgjidhje më parë, çështja e kufirit verior, ku problem kryesor mbetej fati i Shkodrës. Sipas ambasadorit austro-hungarez në Londër, Mensdorff, e ardhmja e Shkodrës ishte një çështje politike aq sensitive sa për të mund të fillonte një konflikt i armatosur ndërmjet Austro-Hungarisë dhe Ruisë, por edhe mes Vjenës dhe Romës.<sup>2</sup> Në këtë kuadër, secila palë u përpoq të identifikonte vështirësitë e saj.

*Së pari*, një prej problemeve kryesore të diplomacisë austro-hungareze ishte se gjatë punimeve të konferencës, diplomatëve të saj u duhej të “luftonin” njëherësh në tri drejtime: 1. për statusin politik të Shqipërisë; 2. për kufijtë politikë të saj; dhe 3. për zgjedhjen e drejtuesit dhe të konceptonte organizimin e shtetit të ardhshëm shqiptar.<sup>3</sup>

*Së dyti*, diplomatët austro-hungarezë ishin të ndërgjegjshëm për faktin se Lufta e Parë Ballkanike ishte shoqëruar me një ndryshim radikal të situatës politike në Ballkan në favor të shteteve sllave, natyrisht që kjo do ta dobësonte pozitën e diplomacisë austro-hungareze gjatë konferencës.

*Së treti*, drejtuesit e diplomacisë vjeneze identifikuan qysh në fillim të konferencës se për mbrojtjen e çështjes shqiptare, nuk do të gjenin mbështetjen e duhur nga aleatët e saj, në mënyrë të veçantë nga Italia, por as Gjermania nuk do t’i ofronte ndonjë përkrahje të madhe.

Nga pikëpamja strategjike, drejtuesit e diplomacisë ruse, mendonin se Austro-Hungaria nuk do t’i lëshonte pe Ruisë,

<sup>1</sup> Arkivi Qendror i Shtetit i Republikës së Shqipërisë (më tej: AQSH), Fondi (më tej: F.) 591, Viti (më tej: V.) 1912, Dosja (më tej: D.) 2, nr. dok. 5012, Raport nr. 61 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për kontin Berchtold, Londër, 21 dhjetor 1912; *Po aty*, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5517, Tel. nr. 18 i ambasadorit austro-hungarez Thurn për Berchtold, ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Petrograd, 24 janar 1913.

<sup>2</sup> AQSH, F. 591, V. 1912, D. 2, V. 1912, nr. dok. 5012, Raport nr. 61 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për kontin Berchtold, Londër, 21 dhjetor 1912.

<sup>3</sup> *Po aty*.

veçanërisht në dy çështje: Vjena nuk do ta lejonte në asnjë mënyrë Serbinë të dilte në bregdetin shqiptar; Shën Petërburgu e kishte të qartë se Monarkia Habsburge ishte e vendosur që Shkodra t'i mbetej shtetit të ardhshëm shqiptar.

I bindur se gjatë Konferencës së Ambasadorëve në Londër, Austro-Hungaria do të investohej së tepërmi në këto dy çështje, ministri i Jashtëm rus, Sazonov, hartoi strategjinë e tij diplomatike. Ai vendosi që të luante bllofin, duke u hequr sikur vëmendja e tij ishte përqendruar kryesisht në çështjen e Shkodrës,<sup>4</sup> ndërkohë që në të vërtetë, Rusia synonte zgjerimin territorial të Serbisë në drejtim të viseve verilindore dhe lindore shqiptare.<sup>5</sup> Nëse vështrohen me kujdes lëvizjet diplomatike të Rusisë në rajonin e Ballkanit gjatë shekujve XIX-XX, shihet qartë se vëmendja e kësaj fuqie është e përqendruar kryesisht te Serbia, jo vetëm për faktin se Serbia përbën avanpostin e rëndësishëm sllav në drejtim të perëndimit, por dhe se ajo ka një besueshmëri të lartë ndaj popullit serb.

Nga pikëpamja taktike, diplomacia ruse vendosi qëllimisht që t'i linte përparësinë Austro-Hungarisë në paraqitjen e kërkesave si dhe të shfaqte një frymë tolerance në momentet e para të konferencës, në mënyrë që të tërhiqte simpatinë e fuqive të tjera. Për realizimin e kësaj strategjie, diplomatët rusë prisnin të ndeshnin në këto vështirësi: *së pari*, diplomacisë ruse i duhej të “luftonte” njëherësh në dy drejtime: të mbronte me forcë interesat e Serbisë, pa hequr dorë nga Mali i Zi; *së dyti*, për shkak të pozicionit gjeografik dhe interesave të drejtpërdrejta të Monarkisë Habsburge në Ballkan dhe veçanërisht në viset shqiptare, diplomacia ruse priste që fuqitë e tjera do t'i jepnin më tepër përparësi interesave të Austro-Hungarisë në raport me ato të Rusisë.

---

<sup>4</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 5024, Tel. nr. 323 i ambasadorit austro-hungarez, Szogyény, për kontin Berchtold në Vjenë, Berlin, 22 dhjetor 1912.

<sup>5</sup> Sergej Dimitrieviq Sazanov, *Kujtime*, përkthyer nga Vladimir Bregu, Tiranë: Helga's Secrets, 2009, 110.

## Projektet austro-hungareze për kufijtë e Shqipërisë

Propozimi austro-hungarez që iu paraqit Konferencës më 19 dhjetor 1912,<sup>6</sup> ishte konceptuar në dy versione: versioni i parë u emërtua si “projekti maksimal”,<sup>7</sup> ndërsa versioni i dytë, mori emrin “projekti minimal”.<sup>8</sup> Nga sa shihet, që në fillim të Konferencës së Londrës, diplomacia austro-hungareze pranoi t’i lëshonte Serbisë pjesën më të madhe të territorit të Kosovës. Me këtë lëshim, natyrisht të imponuar nga kushtet në terren, Vjena pranoi si fakt të kryer, pushtimin nga ushtritë ballkanike të shumicës së trojeve të banuara nga shqiptarët. Në këtë mënyrë, Vjena shkeli mbi parimin e ruajtjes së *status quo*-së të shpallur prej saj në fillim të luftës ballkanike.<sup>9</sup>

Më 21 dhjetor 1912, Rusia paraqiti në vija të përgjithshme, propozimin e saj të parë lidhur me kufijtë e Shqipërisë.<sup>10</sup> Sipas këtij propozimi, kufiri verior i Shqipërisë ndiqte rrugën Shkodër - Ura e Vezirit (Kukës), ndërsa kufiri verilindor fillonte nga pika ku bashkoheshin lumenjtë Drini i Bardhë dhe Drini i Zi dhe ndiqte më tej, rrjedhën e majtë të lumit Drini i Zi deri në liqenin e Ohrit, duke lënë këtë të fundit, tërësisht jashtë Shqipërisë.<sup>11</sup> Sipas këtij propozimi, Shqipëria do të kishte brenda kufijve të saj rreth 400 mijë banorë.<sup>12</sup>

<sup>6</sup> AQSH, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 4957, Tel. nr. 144 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 18 dhjetor 1912.

<sup>7</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 4974, Tel. nr. 107 i ministrit të Punëve të Jashtme Berchtold për Mensdorff për ambasadorin austro-hungarez në Londër, Vjenë, 19 dhjetor 1912; Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5384, Tel. nr. 60 i ministrit të Punëve të Jashtme, Berchtold, për ambasadorin austro-hungarez në Londër, Vjenë, 14 janar 1913.

<sup>8</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 4957, Tel. nr. 144 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 18 dhjetor 1912.

<sup>9</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5480, Raport dite nr. 415 i ministrit të Punëve të Jashtme, Berchtold, mbi një vizitë të ambasadorit italian në Vjenë, Vjenë, 21 janar 1913.

<sup>10</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 5013, Raport nr 61 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 21 dhjetor 1912.

<sup>11</sup> Po aty.

<sup>12</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5488, Tel. nr. 67 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 22 janar 1913; Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5489, Tel. nr. 70 i ambasadorit

Më 14 shkurt 1913, Rusia paraqiti propozimin e dytë të saj. Sipas tij, i gjithë liqeni i Shkodrës. Peja, Deçani, Gjakova, Prizreni dhe Dibra do të mbeteshin jashtë Shqipërisë.<sup>13</sup>

### **Çështja e Shkodrës dhe ajo e daljes së Serbisë në bregdetin e Adriatikut**

Që në fillim të punimeve të Konferencës së Londrës, ambasadori austro-hungarez Mensdorff, u shpreh se Austro-Hungaria nuk do të lejonte Serbinë të dilte në bregdetin shqiptar. Prandaj, konferenca vendosi që Shqipëria do të kufizohej në veri me një shtet të vogël si Mali i Zi, duke hedhur poshtë idenë e zgjerimit të Serbisë në drejtim të Adriatikut.<sup>14</sup> Në të vërtetë, kjo ishte një tërheqje taktike e Rusisë. Diplomatat rusë kishin arritur në përfundimin se edhe nëse Rusia do të insistonte për shtrirjen e Serbisë në bregdetin e Adriatikut, nuk ishte e sigurt që kjo marrëveshje do të ishte e qëndrueshme në të ardhmen.<sup>15</sup>

Në këmbim të heqjes dorë nga shtrirja e Serbisë deri në bregdet, Mensdorff doli me mendimin që Serbisë t'i sigurohej një rrugë tregtare përmes viseve shqiptare deri në bregdetin e Adriatikut.<sup>16</sup> Ky propozim përbënte një lëshim të madh dhe të parakohshëm. Ministri i Jashtëm austro-hungarez, Berchtold, mendonte se kjo formulë i cenonte së tepërmi të drejtat Shqipërisë.<sup>17</sup> Prandaj, për një kohë të gjatë, qeveria austro-hungareze ngurroi që të pranonte deklaratën për t'i dhënë Serbisë të drejtën për të dalë në brigjet e

---

austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 22 janar 1913.

<sup>13</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5801, Tel. nr 134 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 14 shkurt 1913.

<sup>14</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 4977, Tel.nr. 111 i Berchtold ministër i Punëve të Jashtme të Austro-Hungarisë për ambasadorin austro-hungarez në Londër, Vjenë, 19 dhjetor 1912.

<sup>15</sup> S. D. Sazanov, *Kujtime...*, 105.

<sup>16</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 4958, Tel. nr. 145 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 18 dhjetor 1912.

<sup>17</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 4977, Tel. nr. 111, i ministrit të Punëve të Jashtme të Austro-Hungarisë për ambasadorin austro-hungarez në Londër, Vjenë, 19 dhjetor 1912.

Adriatikut.<sup>18</sup> Qysh në fillim të konferencës, Austro-Hungaria nguli këmbë që Shkodra duhej t'i mbetej Shqipërisë. Diplomatat austro-hungarezë paraqitën një sërë argumentesh në mbështetje të pikëpamjes së tyre.<sup>19</sup> Ambasadori Mensdorff mendonte se bisedimet për kufijtë e Shqipërisë do të ishin “një kështjellë në erë”, për sa kohë që nuk i jepej zgjidhje fatit të Shkodrës.<sup>20</sup>

Në lidhje me Shkodrën, diplomacia ruse iu përmbajt parimit diplomatik të “lëshimit reciprok”, i cili nënkuptonte që meqenëse Rusia kishte ndikuar në pengimin e daljes së Serbisë në Adriatik, në këmbim, Austro-Hungaria duhej të pranonte që Shkodra t'i jepej Malit të Zi.<sup>21</sup> Kur u pa se Rusia nuk kishte ndërmend të tërhiqej nga mendimi për t'i dhënë Shkodrën Malit të Zi, Austro-Hungaria doli me disa propozime. Propozimi i parë i saj ishte ai i datës 4 janar 1913, i cili parashikonte që Malit të Zi t'i jepej gjysma e rajonit të Sanxhakut me qendër Pazarin e Ri, Plava e Gucia me rrethet e tyre, si dhe një pjesë e zonës fushore në jugperëndim dhe në veri të Shkodrës.<sup>22</sup> Ministri i Jashtëm, Sazonov, kundërshtoi këtë propozim me argumentin se nuk mund të bëheshin lëshime për Malin e Zi në kurriz të Serbisë.<sup>23</sup> Gjithashtu, ai konstatoi se diplomatët austro-hungarezë në mënyrë të maskuar synonin të nxisnin mosmarrëveshjet midis Malit të Zi dhe Serbisë.

---

<sup>18</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 4994, Tel. nr 152 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 20 dhjetor 1912.

<sup>19</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 5028, Tel. nr 154 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 22 dhjetor 1912; Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5216, Tel. nr. 20 i Berchtold për ambasadën në Berlin, nr. 24 për ambasadën në Romë dhe nr. 21 për ambasadën në Londër, Vjenë, 6 janar 1913.

<sup>20</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5012, Tel. nr. 20 i Berchtold për ambasadorin austro-hungarez, Szögyén, në Berlin, nr. 24 për ambasadën në Romë dhe nr. 21 për ambasadën në Londër, Vjenë, 6 janar 1913.

<sup>21</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 4998, Tel. nr. 267 i ambasadorit austro-hungarez, Duglas Graf von Thurn, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Petrograd, 20 dhjetor 1912.

<sup>22</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5411, Shkresë private e Mérey për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Romë, 16 janar 1913.

<sup>23</sup> Po aty, F. 591, V. 1912, D. 2, nr. dok. 4998, Tel. nr 267 i ambasadorit austro-hungarez Thurn për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Petrograd, 20 dhjetor 1912.

Në këto rrethana, Berchtold doli me propozimin e dytë, i cili parashikonte tharjen e liqenit të Shkodrës që të krijohej një sipërfaqe e konsiderueshme tokash pjellore në bregun malazez.<sup>24</sup> Sipas këtij propozimi, Malit të Zi i liheshin territoret që gjendeshin në të djathtë të Bunës, me përjashtim të malit të Taraboshit.<sup>25</sup> Ministri i Jashtëm rus, Sazonov, shfaqti interes për këtë propozim, por ai paraqiti kushtin që Malit të Zi të mos i merreshin territoret e fituara në anë të tjera.<sup>26</sup>

Më 25 janar 1913, Mensdorff, paraqiti propozimin e tretë. Ai deklaroi që në këmbim të pranimit nga Rusia të propozimit austro-hungarez për vijën kufitare shqiptaro-malazeze, Malit të Zi mund t'i jepej Peja.<sup>27</sup> Në po këtë ditë, përfaqësuesi rus nguli këmbë që kufiri mes Shqipërisë dhe Malit të Zi, të ishte bregu i majtë i lumit Drin, duke i lënë Shkodrën Malit të Zi.<sup>28</sup> Gjatë kësaj kohe, u vu re se Rusia vononte taktikisht përgjigjet e saj për Konferencën e Ambasadorëve me qëllim që ta zvarriste zgjidhjen e çështjes së Shkodrës. Ajo synonte që pas rënies së këtij qyteti, Austro-Hungaria të ndodhej para faktit të kryer.<sup>29</sup> Në mesin e muajit shkurt 1913, Berlini dhe Roma dolën me propozimin që Shkodra t'i mbetej Shqipërisë, në këmbim, Malit të Zi t'i jepej një shpërblim në të holla.<sup>30</sup> Qeveria austro-hungareze ishte e gatshme të pranonte këtë propozim, por qeveria ruse e la në heshtje. Më 12 mars 1913, Sazonov pranoi se Rusia ishte e gatshme që të ushtronte presion në Cetinë dhe Beograd për të detyruar

<sup>24</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5198, Tel. nr. 10 i Berchtold për ambasadorin austro-hungarez Thurn në Petrograd, Vjenë, 4 janar 1913.

<sup>25</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5578, Tel. nr. 126 i Berchtold për ambasadën në Londër dhe nr. 123 për ambasadën në Berlin, Vjenë, 28 janar 1913.

<sup>26</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5212, Tel. nr. 3 i ambasadorit austro-hungarez, Thurn, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Petrograd, 5 janar 1913.

<sup>27</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5532, Tel. nr. 75 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 25 janar 1913.

<sup>28</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5535, Tel. nr. 80 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 25 janar 1913.

<sup>29</sup> *Dokumente britanike për çështjen shqiptare në Konferencën e Ambasadorëve në Londër 1912-1913*, përgatiti për botim Muhamet Shatri, Tiranë: Toena, 2012, dok. nr. 233, Sir Edward Grey për Sir F. Bertie, Foreign Office, 15 mars 1913, 332-333.

<sup>30</sup> AQSH, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5804, Reskript nr. 753 i ministrit të Punëve të Jashtme, Berchtold, për Berlin, konceptuar nga Berchtold, Vjenë, 15 shkurt 1913.

Malin e Zi të hiqte dorë nga Shkodra, por me kushtin që çështja e Shkodrës të kushtëzohej me atë të Gjakovës, duke insistuar që Austro-Hungaria të jepte pëlqimin që Gjakova të mos mbetet brenda kufijve të shtetit shqiptar.<sup>31</sup>

### **Mosmarrëveshjet për kufirin verilindor - lëshimet e bëra nga Austro-Hungaria**

Në janar të vitit 1913, diplomacia ruse e vendosi diplomacinë austro-hungareze përpara alternativës që nëse insistonte që Shkodra t'i mbetej Shqipërisë, duhej të hiqte dorë nga pretendimet e tjera në favor të Shqipërisë në kufirin verilindor. I ndodhur në këto kushte, ministri i Jashtëm austro-hungarez, Berchtold, vendosi të ndryshonte taktikën e tij. Tashmë, ai ishte i mendimit se çështja e Shkodrës duhej të zgjidhej njëherësh me pikat e tjera të kufijve shqiptarë.<sup>32</sup>

Ministri i Jashtëm rus, Sazonov, iu përmbajt taktikës se Austro-Hungaria nuk kishte interesa vitale në pjesën lindore të tokave të banuara nga shqiptarët. Prandaj, u tregua mjaft intrasigjent për kufijtë lindorë të shtetit të ri shqiptar. Ai mendonte që Prizreni, Gjakova e vise të tjera lindore shqiptare nuk mund t'i mbeteshin në asnjë mënyrë Shqipërisë.<sup>33</sup> Edhe në lidhje me kufijtë verilindorë, Austro-Hungaria vendosi të bënte lëshime ndaj Rusisë. Ky proces ka kaluar në disa faza. Lëshimi i parë ndodhi më 8 janar 1913, kur Berchtold udhëzoi ambasadorin Mensdorff që nëse Rusia hiqte dorë nga pikëpamja e saj për Shkodrën, qeveria austro-hungareze ishte e gatshme që të lëshonte pe për Prizrenin.<sup>34</sup> Gjatë muajve janar-shkurt 1913, tensionet mes Rusisë dhe Austro-Hungarisë arritën deri në atë pikë sa rusët ishin gati që t'i përvisheshin edhe luftës kundër Austro-

<sup>31</sup> *Dokumente britanike për çështjen shqiptare në Konferencën e Ambasadorëve në Londër...*, dok. nr. 225, Sir G. Buchanan për Sir Edward Grey-in, Shën Petersburg, 12 mars 1913, 323-324.

<sup>32</sup> AQSH, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok.5198, Tel. nr. 10 i ministrit të Punëve të Jashtme, Berchtold, për ambasadorin austro-hungarez në Petrograd, Vjenë, 4 janar 1913.

<sup>33</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5199, Raport nr. 1 i ambasadorit austro-hungarez, Thurn, për Berchtold, Petrograd, 4 janar 1913.

<sup>34</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5269, Tel. nr. 36 ministrit të Punëve të Jashtme, Berchtold, për ambasadorin austro-hungarez në Londër, Vjenë, 8 janar 1913.

Hungarisë.<sup>35</sup> Lëshimi i dytë, ndodhi më 25 janar 1913, kur ambasadori austro-hungarez në Londër, Mensdorff, deklaroi se në këmbim të pranimit të plotë nga Rusia të propozimit austro-hungarez për vijën kufitare shqiptaro-malazeze, Malit të Zi mund t'i jepej Peja.<sup>36</sup>

Në këto rrethana, Berchtold u detyrua të porosiste diplomatët austro-hungarezë që t'i përmbaheshin “projektit minimal” për kufijtë e Shqipërisë. Sipas këtij projekti, Shqipërisë duhej t'i mbeteshin qyteti i Shkodrës së bashku me rrethinat e tij, Gjakova, Malësia e Gjakovës, Hasi, Prizreni, Luma dhe gjithë krahina e Dibrës. Ndërkohë, Plava, Gucia, Berana, Tergovishta, qyteti i Pejës dhe fusha rreth saj, si dhe manastiri i Deçanit do t'i jepeshin Malit të Zi. Sanxhaku i Pazarit të Ri do të ndahej ndërmjet Malit të Zi dhe Serbisë dhe kjo e fundit do të merrte edhe Fushën e Kosovës.<sup>37</sup> Propozimin e mësipërm austro-hungarez, cari i Rusisë e konsideroi si një fyerje, prandaj qeveria ruse nisi përgatitjet për mobilizimin e një ushtrie të madhe. Rusia kërkonte që Peja, Prizreni, Gjakova dhe Dibra t'u mbeteshin shteteve ballkanike fituese të luftës.<sup>38</sup> Më 6 shkurt 1913, ambasadori gjerman në Londër, Princi Lichnowsky, i paraqiti konferencës propozimin e qeverisë gjermane për kufijtë veriorë dhe verilindorë. Sipas këtij propozimi, qytetet Shkodër, Gjakovë dhe Dibër i mbeteshin shtetit shqiptar, ndërkohë që Peja, Prizreni dhe Ohri do të mbeteshin jashtë tij.<sup>39</sup> Në këto momente, lufta diplomatike po bëhej për dy qytetet:

<sup>35</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5751, Raport dite nr. 687 mbi një intervistë të zhvilluar ndërmjet Princit Gottfried Hohenlohe dhe këshilltarit të legatës kontit Karl von Macchio, 10 shkurt 1913. Konceptuar nga Karl von Macchio.

<sup>36</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5532, Tel. nr. 75 i ambasadorit austro-hungarez, Mensdorff, për ministrin e Punëve të Jashtme në Vjenë, Londër, 25 janar 1913.

<sup>37</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5472, Notë nr. 374 e Berchtold për ambasadorin gjerman në Vjenë, Vjenë, 21 janar 1913. Konceptuar nga Berchtold; Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5748, Shkresë private nr. 668 e Berchtold për ambasadorin austro-hungarez Meréy në Romë, Vjenë, 10 shkurt 1913. Konceptuar nga Berchtold.

<sup>38</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5472 Notë nr. 374 e Berchtold për ambasadorin gjerman në Vjenë, Vjenë, 21 janar 1913. Konceptuar nga Berchtold; Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5480, Raport dite nr. 415 i Berchtold mbi një vizitë të ambasadorit italian në Ministrinë e Punëve të Jashtme, Vjenë, 21 janar 1913. Konceptuar nga Berchtold.

<sup>39</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5748, Shkresë private nr. 668 e Berchtold për ambasadorin austro-hungarez Meréy në Romë, Vjenë, 10 shkurt 1913. Konceptuar nga Berchtold.

Gjakovën dhe Dibrën.<sup>40</sup> Ambasadori rus Benckendorff shprehej se Rusia nuk mund t'i dorëzonte një "Shqipërie myslimane" qytete të tilla, si Dibra dhe Gjakova ku ekzistonin institucione fetare sllave. Rusia nuk mund të detyronte Serbinë të tërhiqte trupat e saj prej këtyre dy qyteteve, pasi në këtë vend mund të shpërthente ndonjë kryengritje që do të çonte në përmbysjen e qeverisë serbe.<sup>41</sup> Prandaj, ai lëshoi kërcënimin se nëse Austro-Hungaria do të tentonte të largonte me forcë trupat serbo-malazeze nga Dibra dhe Gjakova, Rusia nuk mund të duronte më tepër dhe kjo nënkuptonte fillimin e luftës.<sup>42</sup>

Në mesin e muajit shkurt 1913, Ballhausplatz gjendej në një situatë të vështirë. Nga njëra anë, Berlini e këshillonte që të mos ngulte këmbë në çështjen e kufijve të Shqipërisë, pasi Gjermania nuk kishte ndërmend të hynte në luftë për një çështje të parëndësishme si kjo.<sup>43</sup> Edhe ambasadori austro-hungarez Thurn në Rusi e këshilloi Berchtold se në këndvështrimin e tij, nuk ia vlente që për dy çështje krejtësisht të vogla të kufirit të Shqipërisë, t'i jepej shkak fillimit të një lufte botërore.<sup>44</sup> Lëshimi i tretë: i gjendur para kësaj situatë, më 20 shkurt 1913, ambasadori Mensdorff deklaroi se Austro-Hungaria pajtohej që Dibra së bashku me luginën e Rekës të mbetej jashtë Shqipërisë, por me kusht që Rusia të pranonte tërësisht pjesën tjetër të vijës kufitare të propozuar së fundmi nga Austro-Hungaria.<sup>45</sup> Për

<sup>40</sup> Po aty, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5801, Tel. nr. 134 i ambasadorit austro-hungarez Mensdorff për Berchtold, Londër, 14 shkurt 1913.

<sup>41</sup> *Dokumente britanike për çështjen shqiptare në Konferencën e Ambasadorëve në Londër...*, dok. nr. 187, Sir Edward Grey për Sir F. Bertie-n, Foreign Office, 20 shkurt 1913, 280.

<sup>42</sup> *Dokumente britanike për çështjen shqiptare në Konferencën e Ambasadorëve në Londër...*, dok. nr. 188, Sir G. Buchanan për Sir Edward Grey, Shën Petersburg, 21 shtator 1913, 280-281; E. R. von Steinitz, "Nga historia e ré e Shqipnis. Politika Shqiptare e Berchtold - Lufta Ballkanike dhe Konferenca e Londonit", *Besa*, nr. 197, Tiranë: 15.3.1932, 2.

<sup>43</sup> AQSH, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5792, Raport dite nr. 741 mbi një vizitë të këshilltarit të legatës së ambasadës gjermane, Vjenë, 14 shkurt 1913. Konceptuar nga Berger dhe Macchio; E. R. von Steinitz, "Nga historia e ré e Shqipnis. Politika Shqiptare e Berchtold - lufta ballkanike dhe Konferenca e Londonit", *Besa*, nr. 197, Tiranë: 15.3.1932, 2.

<sup>44</sup> AQSH, F. 591, V. 1913, D. 2/1, nr. dok. 5789, Shkresë private e ambasadorit austro-hungarez, Thurn, për Berchtold, Petrograd, 13 shkurt 1913.

<sup>45</sup> *Dokumente britanike për çështjen shqiptare në Konferencën e Ambasadorëve në Londër...*, dok. nr. 183, Sir Edward Grey për Sir G. Buchanan, Foreign Office, 20 shkurt 1913, 275-276.

shkak të tërheqjes së njëpasnjëshme nga ana e Austro-Hungarisë, skema diplomatike ruse po funksiononte. Meqenëse kishte mbetur vetëm çështja e Gjakovës pa u zgjidhur, me sa duket, qeveria ruse arriti në përfundimin se tashmë Austro-Hungaria nuk mund të arrinte deri në atë pikë sa të provokonte fillimin e një lufte në shkallë të gjerë për një qytet të vetëm, i cili nuk kishte asnjë rëndësi për të.<sup>46</sup> Prandaj, Rusia vendosi që të mos pranonte që qyteti i Gjakovës t'i mbetej Shqipërisë.<sup>47</sup>

Për daljen nga ngërçi i krijuar, Italia hodhi përsëri propozimin e saj për dërgimin e një komisioni teknik për shqyrtimin e rrethanave gjeografike dhe etnografike për Gjakovën,<sup>48</sup> por Sazonov mbajti një qëndrim të ashpër edhe ndaj këtij propozimi.<sup>49</sup> Lëshimi i katërt: më 21 mars 1913, ambasadori britanik, Mensdorff, njoftoi E. Grey se qeveria austro-hungareze kishte vendosur të hiqte dorë nga Gjakova, por duke u paraqitur disa kushte Fuqive të Mëdha.<sup>50</sup> Diplomati i njohur austro-hungarez, A. Rappaport, shprehej se ky lëshim bëri aq shumë përshtypje në Ministrinë e Punëve të Jashtme në Vjenë si dhe ndër qarqet e huaja, sa që në Zyrën për Çështjet Orientale të kësaj ministrie, në të cilën ai punonte, ky akt u prit me pakënaqësi.<sup>51</sup> Me sa duket, tërheqja e Berchtold nga Gjakova ndodhi për shkak të dëshirës së qarqeve politike të Berlinit dhe të Oborrit Perandorak të Vjenës, për arritjen e një marrëveshjeje të shpejtë për kufijtë veriorë dhe verilindorë, para se Shkodra të binte në duart e malazezëve, pasi në

---

<sup>46</sup> Po aty, dok. nr. 188, Sir G. Buchanan për Sir Edward Grey, Shën Petersburg, 21 shtator 1913, 280-281.

<sup>47</sup> Po aty, dok. nr. 204, Sir G. Buchanan për Sir Edward Grey, Shën Petersburg, 4 mars 1913, 299-300.

<sup>48</sup> Po aty, dok. nr. 201, Sir R. Rodd për Sir E. Grey, Romë, 3 mars 1913, 296-297.

<sup>49</sup> Po aty, dok. nr. 223, Sir Edward Grey për Sir G. Buchanan, Londër, 11 mars 1913, 321-322; Po aty, dok. nr. 236, Sir G. Buchanan për Sir Edward Grey, Shën Petersburg, 17 mars 1913, 336-337.

<sup>50</sup> Po aty, dok. nr. 252, Sir Edward Grey për Sir G. Buchanan, Londër, 21 mars 1913, 354-355; E. R. von Steinitz, "Nga historia e ré e Shqipnis. Politika Shqiptare e Berchtold - lufta ballkanike dhe Konferenca e Londonit", *Besa*, nr. 198, Tiranë: 16.3.1932, 2.

<sup>51</sup> Alfred Rappaport, *Rrjedhja e punvet në Shqipni*, përkthyer nga Karl Gurakuqi, Tiranë: Mbrothësija Kristo P. Luarasi, 1928, 43.

një rast të tillë, pritej që Rusia do të kundërshtonte bashkimin e Shkodrës me Shqipërinë.<sup>52</sup>

Nëse do të bëhej një bilanc i arritjeve dhe dështimeve të Austro-Hungarisë dhe Rusisë për çështjen e kufijve veriorë dhe verilindorë të Shqipërisë, do të veçonim: Austro-Hungaria nuk mundi t'i përmbahej "projektit maksimal", por ajo arriti të vinte në jetë "projektin minimal" të kufijve të shtetit shqiptar, ndonëse edhe nga ky projekt, Vjena u detyrua t'i lëshonte Serbisë, Gjakovën dhe Dibrën; ajo ndaloi shtrirjen e Serbisë drejt bregdetit shqiptar të Adriatikut; falë këmbënguljes së saj u arrit që qyteti i Shkodrës dhe rrethinat e saj si dhe një pjesë e liqenit të Shkodrës t'i mbeteshin Shqipërisë. Megjithatë; Austro-Hungaria lejoi që Serbia të kishte një liman dhe një hekurudhë për transportimin e mallrave të saj në pjesën e Shqipërisë së Veriut.

Rusia nuk mundi të ndalonte krijimin e shtetit shqiptar, por ia doli me sukses që të formohej një shtet shqiptar me kufij mjaft të cinguar; ajo nuk arriti t'i mundësonte Serbisë daljen e saj në bregdetin shqiptar; nuk arriti që Shkodra me të gjithë hinterlandin e saj t'i jepeshin Malit të Zi; Rusia nuk arriti të vinte në jetë projektin e parë, ku Shqipëria do të kishte si kufij veriorë, rrugën Shkodër - Ura e Vezirit, por as projektin e dytë, që përcaktonte anën e majtë përgjatë vijës së lumenjve Drini i Bardhë dhe Drini i Zi, si kufij veriorë dhe verilindorë të shtetit shqiptar.

---

<sup>52</sup> E. R. von Steinitz, "Nga historia e ré e Shqipnis. Politika Shqiptare e Berchtold - lufta ballkanike dhe Konferenca e Londonit", *Besa*, nr. 209, Tiranë: 29.3.1932, 2.